

ЧОСӨНЬ-ИЙ ХЭВЛЭЛ МЭДЛЭГИЙН ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙГ МОНОПОЛЬЧИЛСОН НЬ

Солонгос хэлнээс орчуулсан Г.Эрдэнэчимэг⁸⁴

Хорвоо ертөнцийн тухай хүн төрөлхтний мэдлэг нь хэл яриагаар биежиж байж, сая утга учиртай болно. Гэхдээ хэл яриа замхран алга болдог. Түүнээс сэргийлэхийн тулд мэдлэгийг хадгалж болохоор биет хэлбэрт оруулах хэрэгтэй. Тэр нь мод, чулуу, төмрийн алинаар ч хийсэн зүйл байж болно. Компьютерийн диск ч байж болно. Гэхдээ хүн төрөлхтний зохион бүтээсэн хамгийн авсаархан, хэрэглэхэд амар, мэдлэгийн биет хэлбэр бол цаасан ном юм. Түүнийг дуурайлган цахим ном хийсэн ч цаасан номтой адил хэрэглэхэд амар хялбар бус.

Цаасан номыг зохион бүтээснээр мэдлэгийг биет хэлбэрт оруулж, хадгалах боломжтой болгосон бөгөөд эргэлтэнд оруулахад ч хялбар болжээ. Номыг зохион бүтээснээс хойш мэдлэгийн ихэнхи хэсгийг цаасан ном болгоод эргэлтэнд оруулсан юм. Цаасан номын доторхи мэдлэгийг хүний тархинд хувилаад адилхан мэдлэгтэнгүүдийг бий болгов. Нэн шинэ түүхээс өмнөх үед чухамдаа гагцхүү ном л хүн төрөлхтнийг мэдлэгжүүлэх цор ганц хэрэгсэл байлаа.

Одоо Чосөнь-ий ном хэвлэл болон мэдлэгийг хэрхэн эргэлтэнд оруулдаг байсан талаар товч өгүүлбэр. Юуны өмнө Чосөнь-ий үед өргөн хэрэглэх болсон хорголжин хэвлэлийн талаар авч үзнэ.

Хорголжин хэвлэл ба сэдэв⁸⁵

Бүр Корйө-гийн үед цутгамал үсэг бүтээчихсэн байлаа. Гэхдээ түүнийг хэр өргөн хэрэглэсэн, түүгээр ямар ном судар хэвлэсэн зэргийг мэдэх баримт баталгаа төдий их бус. Чосөнь-ий үед өргөн хэрэглэх болсон гэдэг нэг зүйл л тодорхой байна. Мөн бидний бодсоноос эсрэгээр, өөрөөр хэлбэл, нэг номыг цөөн тоогоор хурдан хэвлэхэд сайн гэж үзээд сонгосон арга байжээ. Хачирхалтай хэдий ч бичиг номыг олон тоогоор олшруулах арга нь модон бар байлаа.

1234-1241 оны хооронд, анх удаа цутгамал үсэг ашиглан “Эрт эдүгээгийн хэв ёсны бичиг”-ийг ердөө 28 хувь хэвлэсэн нь үүнийг батлана. Бидний үед уламжлагдан ирсэн, хорголжин хэвлэлийн хамгийн эртний судар болох “Чигжи шимгийн”⁸⁶-ийг мөн л буддын сүмд цөөн тоогоор хэвлэсэн байна. Энэ хоёр жишээнээс харахад хорголжин хэвлэлийг вант төр, эсвэл сүм хийд эзэмшиж байжээ. Хожим Чосөнь-ий үед ч эгэл жирийн хүн түүнийг өмчлөх нь тун ховор байсан бөгөөд төр улсаас, бүр тодруулбал ямар нэг албан газраас цутгамал үсгээр ном судар хэвлэдэг байжээ.

⁸⁴ МУИС, ШУС, ХУС-ын Ази судлалын тэнхим, доктор

⁸⁵ (士大夫) Корйө, Чосөнь-ийн үеийн бичгийн түшмэдийг нэрлэх ерөнхий нэр.(орч.)

⁸⁶Цутгамал хэв ашиглаж хэвлэсэн ном бөгөөд Гүтенбэргийн үсэг өрөх аргаар хэвлэсэн хэвлэлээс наян жилээр түрүүлнэ. Уг судар эдүгэ Францын Үндэсний Музейд хадгалагдаж буй. (орч.)

Корйөгийн үед бүтээсэн цутгамал үсгийг Чосөнь-ий эхэн үед амьдарч байсан хувьсгалч үзэлтэй Чөн До жөнъ ихэд сонирхжээ. Тэрбээр *Сөжсөгноши*⁸⁷-д күнзийн суртлын ном судрыг хорголжин хэвлэлийн аргаар хэвлэж, түгээх замаар бүддийн шашинтэй хийх үзэл суртлын тэмцэлд ялалт байгуулна хэмээн шийджээ. Энэ шийдвэр нь тэр дороо *садэбу* нарын талархлыг хүлээв. Тайзуны үед “харагчин хонь жилийн үсэг”-ийг хийсэн бол Сэжон вангийн үед түүнийг сайжруулаад “цагаан хулгана жилийн үсэг”, “хөх бар жилийн үсэг” хийжээ. Сөнжон вангийн үеийг хүртэл цутгамал үсгийн өөр төрлүүдийг нэмж хийсэн бөгөөд хэвлэлийн арга ажиллагаа сайжирснаар Чосөнь-ий эхэн үед маш олон төрлийн ном судрыг хорголжин хэвлэлээр хэвлэсэн байна.

Ингэж төрийн бодлогоор цутгамал үсэг хийж, түүгээрээ их хэмжээний ном судар хэвлэсэн нь Корйөгийн үеэс тод ялгарах үзэгдэл байлаа. Энэ бол Чосөнь хэмээх төр улсыг төвхнүүлсэн гол хүчин, *садэбу* нартай холбоотой. Күнзийн суртлын шинэ урсгал (Неоконфуцизм)-ыг төр засах үндсэн үзэл суртлаа болгосон энэ улс 1392 онд байгуулагдсан юм. Неоконфуцизмын үндсэн зарчмаар төр улс, нийгмийг сэхээтнүүд удирдах ёстой. “Бичиг уншвал *са* (士) хэмээмүй. Төрд зүтгэвэл *тэбу* (大夫) хэмээмүй” гэсэнчлэн *садэбу* нар нь үндсэндээ уншигчид байлаа. Эдгээр уншигчид “орогсдын шалгалт”⁸⁸-д тэнцсэнээр түшмэл болж, засаг захиргааны ажилд зүтгэнэ.

Төрсөн цагаасаа л ямбатан болдог онцгой эрх дархтай язгууртнаас *садэбу* хүний ялгарах тал нь неоконфуцизм болоод утга зохиолын өндөр мэдлэгтэй байх явдал юм. Чосөнь улсыг төвхнөмөгц тэр даруй *садэбу* давхарга бий болчхоогүй. Тийм учраас күнзийн суртлын боловсролтой *садэбу* нарыг бэлтгэн гаргах нь нэн тэргүүний зорилт болсон бөгөөд үүнийг шийдвэрлэхийн тулд их хэмжээний ном судар хэвлэх шаардлагатай байлаа. Үүний үндэс суурь Корйөгийн сүүл үед тавигдсан бөгөөд тэр үеэс л *садэбу* нар ном судар хэвлэж эхлэсэн нь Корйө хэмээх бүддийн шашинтай төрт улсын хувьд хүлээн зөвшөөрөхүйц ном биш байлаа. Жишээлбэл, “Шинэ үзлийн тэмдэглэл (近思錄)”, “Дөрвөн бичгийн тайлбар (四書集注)” зэрэг нь күнзийн суртлын шинэ урсгалыг үнэн хэмээн итгэсэн *садэбу* нарын санаа бодол, явдал үйлийн чиг баримжаа болсон ном судар юм. Чосөнь-ий төр төвхнөмөгц улсаас цутгамал үсэг үйлдэж, ийм төрлийн ном судрыг ихээр хэвлэж эхлэв. Тэдгээр номыг уншсаар *садэбу* нарын бүхэл бүтэн давхарга бий боллоо.

Төр улс ба ном хэвлэл

Чосөнь-ий үед олон тооны ном судар хэвлэж, түгээсэн бөгөөд энэ ажлыг төр улсаас эрхэлдэг байв. Энгийн хүн ашиг олох зорилгоор ном хэвлэн худалдах үзэгдэл Чосөнь-ий сүүл үеэс буюу 18-р зууны сүүлээс л гарах болсон юм. Тийм номыг *пангагбонь* (坊刻本) гэж нэрлэдэг. Эгэл иргэн цөөн хувиар ном хэвлэх нь тун ховор үзэгдэл байсан бөгөөд ном дагнаж худалдах орон зай буюу номын дэлгүүр ч бас 18-р зууны сүүлээр л бий болжээ. Эхэн үеийн номыг зуучлан худалдах ажлыг эрхэлдэг *сөкүэ* (書僮) нарын гараар дамжин цөөн ном эргэлтэд ордог байжээ. Чосөнь-ий дунд үед үүссэн номын худалдаачдын үйл ажиллагаа цаг хугацаа өнгөрөх тусам улам бүр идэвхжив.

Иргэдийн дунд ном хэвлэж, худалдах ажил төдийлөн газар аваагүй нь үндсэндээ тухайн үед мэдлэгийн зах зээл гэхчхмээр зүйл бүрэлдээгүй, мөн ном хэвлэж түгээх ажлыг төр улсаас эрхлэн явуулж байсантай холбоотой. Ном хэвлэж, эргэлтэд оруулах ажлыг Сөүл хотод Үсэг

⁸⁷ Анх 1101 онд Төрийн Хөвгүүдийн Суруулийн (國子監) харьяанд харьяалуулан улсаас байгуулсан хэвлэлийн газар. (орч.)

⁸⁸ Төрийн албан хаах түшмэдийг шалгаруулах шалгалт. (орч.)

үйлдэх газар (鑄字所) ба Ном Үйлдэх Газар (校書館) хариуцдаг, орон нутагт бол мужаас эхлээд *хийөн*⁸⁹ хүртэлх шатны тамгын газар хариуцдаг байв. Орон нутагт үйлдсэн модон барыг тухайн орон нутгийн тамгын газар хариуцан хадгална.

Сөүл хотын хэвлэлийн газар болох Үсэг үйлдэх газар, Ном үйлдэх газрууд цутгамал үсэг эзэмшихийн зэрэгцээ модон бар хийнэ. Гэхдээ илүү олон төрлийн ном хэвлэхэд цутгамал үсэг үнэмлэхүй давуу талтай тул нийслэл хотод голцуу түүнийг ашиглан ном хэвлэдэг байв. Ингэж хэвлэсэн номыг голцуу вангийн угсааныхан болоод яам тамгын газар, дээд зэргийн түшмэдэд хишиг болгон түгээнэ. Тэдгээрээс хэрэглээ ихтэй номын хорголжин хэвлэлийг ашиглан модон бар хийх ба уг барыг Ном үйлдэх газарт хадгална.

О Сүг квөн-ий “Эртний хэргийн товчоон (攷事撮要)”-ы “Номын, зах зээлийн үнэ (書冊視準)”-д Ном үйлдэх газраас гаргадаг номын төрөл зүйл, цаас, зардал сүйтгэл зэргийг нарийвчлан тэмдэглэсэн буй. Ном хэрэглэх хүн хэвлэлд шаардлагатай цаас, зардал зэргийг Ном үйлдэх газарт тушаагаад хэвлүүлж авдаг байсан бололтой. “Дөрвөн бичиг, таван ном” мэтийн күнзийн суртлын судар ном, “Эртний яруу найргийн дээж (古文眞寶)” мэтийн сурах бичиг, “Бага суртахуй” мэтийн ёс суртахууны ном, “Нутгийн эмийн жорын эмхэтгэл (鄉藥集成方)” мэтийн анагаах ухааны ном голлоно. Өөрөөр хэлбэл *садэбу* нарын эрдэм мэдлэг, соёл боловсролын үндэс болсон ном судар байв.

Сөүл хотын Үсэг үйлдэх газар болоод Ном үйлдэх газарт л цутгамал үсэг байдаг байв. Төрийн албан ёсны бичиг нь ханз бичиг болохоор номыг ханз үсгээр бичих нь тодорхой. Тэгэхээр цутгамал үсэг ч ханз үсэг байх нь аргагүй. Гэхдээ нэг удаад зуун мянгаас доошгүй цутгамал үсэг үйлдэх ёстой тул түүнийг хийж хадгалахад их зардал орно. Орон нутагт цөөн ном судар хэвлэх тул заавал цутгамал үсэг хийх шаардлагагүй. Тэгэхээр модон бараар хэвлэхийг илүүд үзэх нь аргагүй.

Орон нутагт засаг захиргааны шат шатны нэгжийн захирагч нар тус тусын тамгын газарт хэвлэх ном судрыг сонгох ба заримдаа Төв Засаг Газрын захирамжаар модон бар хийгээд ном хэвлэдэг байв. Төв Засаг Газар нь хэрэглээ ихтэй ном, улс орон даяар түгээх хэрэгтэй номын модон барыг хийх, барлах ажлыг орон нутгийн тамгын газруудад зарлиг буулган хийлгэх бөгөөд заримдаа нийслэлд хэвлэсэн хорголжин хэвлэлийн эхээр модон бар хийгээд ном барлахыг тушаана. Нутгийн түшмэл хааяа өөрийн болон найз нөхдийнхөө хэрэгцээнд зориулж модон бар хийлгэсэн нь илрээд хүнд байдалд орох явдал бас гардаг байжээ.

Орон нутгийн тамгын газарт бүтээсэн модон бар, ном судрыг тэндээ хадгалах бөгөөд өмнө дурдсан “Эртний хэргийн товчоон” хэмээх номын “Найман мужийн номын жагсаалт”-аас 16-р зууныг хүртэл орон нутагт хэвлэсэн номын төрөл зүйл, тоо хэмжээг багцаагаар мэдэх боломжтой. Хамгийн их хэрэглээтэй ном нь ямар ном байж вэ гэдгийг уг жагсаалтаас олж чадвал Чосөн-ий эхэн үеийн *садэбу* нарын нийгэмд нийлүүлсэн мэдлэгийн төрөл зүйлийг таамаглах боломжтой.

Хувь хүн хүсэх аваас орон нутгийн тамгын газрууд эзэмшиж буй модон бараараа ном барлаж өгдөг байжээ. Тодорхой дурдах баримт их биш хэдий ч бас цөөн гэхээргүй. Тухайлбал 16-р зууны сүүл үеийн эрдэмтэн, ном цуглуулагч Юү Хыи цүнъ байна. Тэрбээр аль орон нутгийн ямар тамгын газарт ямар модон бар байгааг мэдэж авсныхаа дараа танил түшмэлдээ захидал бичиж, хэрэгтэй номоо барлаж өгөхийг хүснэ. Магадгүй тухайн үеийн ямбатнууд иймэрхүү аргаар л хэрэгтэй номоо олж авдаг байсан болов уу. Үндсэндээ ийм аргаар мэдлэгийг буюу ном хэвлэлийг эргэлтэнд оруулдаг байжээ.

⁸⁹Засаг захиргааны доод шатны нэгж.

Сайхан барлаж, хэвлэсэн ном олж авах нь мэдлэг эзэмших хамгийн сайн арга мөн хэдий ч, тэр нь элбэг зүйл биш байлаа. Ном олдохгүй бол баян ядуугүй хуулж авцгаадаг байжээ. Хэрэгтэй номоо хуулаад бичиж авах нь энгийн хэрэг байсан ба (хуулж бичих нь бас нэг хичээл болно) чинээлэг хүн бол гоё бичигтэй хүнд хөлс мөнгийг нь өгч бичүүлээд сайхан хуулбартай болно. Юу Хыи цунь ийм маягаар тун олон номтой болсон байна.

Хамгийн чухал мэдлэг - “Дөрвөн бичиг, таван ном - Их судар” ба “Жүзы - Их судар”

Чосөнь-ий үед номыг хэвлэх болон эргэлтэд оруулах эрхийг төр улс эзэмшиж байлаа. Төр улсаас гадна Бичгийн хүрээлэн, сүм хийдийг дурдаж болно. Гэхдээ Бичгийн хүрээлэнг төрийн эрх баригч *садэбу* нар эзэгнэж байсан тул Бичгийн хүрээлэнгийн ном хэвлэлийг төр улсынхаас тусад нь ялгах аргагүй. Сүм хийдэд мэдээжээр бүддийн шашны ном судар барлаж, хэвлэх хэдий ч энэ үед (төрөөс ивээн тэтгэхээ больсны улмаас орч.) бүддийн шашин нэгэнт сулран доройтсон цаг. Тэгэхээр нэг их нөлөөтэй байж чадахгүй.

Төр улсаас олон тооны ном хэвлэн түгээж байлаа. Гэхдээ ном бүрийг тэгэхгүй. Хамгийн ихээр түгээх гэсэн ном бол “Дөрвөн бичиг - Их судар”, “Таван ном - Их судар”, “*Сөнри* - Их судар” байлаа. Эдгээр Их судруудыг Мин улсын Юнлө хуандигийн үед эмхтгэсэн бөгөөд төр улсаас албан ёсоор хүлээн зөвшөөрсөн, күнзийн суртлын ном судрын уламжлалт тайлбар юм. Тийм учраас Мингийн үеийн “Орогсдын шалгалт”-ын асуултыг бүгдийг нь “Дөрвөн бичиг - Их судар”-ын агуулгаар бэлддэг байж. Чосөнь-ий үед Юнлө хуанди бээр Сэжон ванд хоёр удаа их судар хайрласан ба Сэжон ван тэр даруйд зарлиг буулган Кйөнсан, Цүнцөн, Чөлла мужид хэвлүүлжээ. Чосөнь-ий вант улсыг мөхөх хүртэл “Их судар”-ууд нь “Дөрвөн бичиг”, “Таван ном”-ын албан ёсны тайлбар, гол сурах бичиг болж байлаа. “Хөх бар жилийн үсэг”-ээр хэвлэсэн “Их судар”-ыг Йөнжо⁹⁰-гийн үе хүртэл хэд хэдэн удаа хэвлэсэн бөгөөд одоо хүртэл ханз бичиг сурах болбол Йөнжо-гийн адаг онд хэвлэсэн Их судрын “Дөрвөн бичиг”-ийг ашигладаг.

Гэхдээ цуврал “Их судар” дундаас Күнзийн суртлын шинэ урсгалын үндсэн ухагдахууныг тайлбарласан “*Сөнри* -Их судар”-ыг тийм ч амархан ойлгож чадсангүй. Энэ номын тун багахан хэсгийг Сөнжон-ы үед ордны мэтгэлцээний текст болгон ашиглаж байв. Йөнъсаньгүнъ төр барьсны дараа Чүнжон вангийн үед дахиад ордны мэтгэлцээнд ашиглах гэтэл түүний учир утгыг ойлгох ганц ч хүн байгаагүй гэдэг. Өөрөөр хэлбэл, Чүнжон-гийн үеийг хүртэл Күнзийн суртлын шинэ урсгалын гүн утга учрыг ойлгоогүй байжээ.

Энэ үед Күнзийн суртлын шинэ урсгалын талаархи мэдлэгийг сайжруулахын тулд Мин улсаас холбогдох ном судрыг их хэмжээгээр худалдан авчирсан хэдий ч асуудал шийдэгдсэнгүй. Хэргийн учир нь Жүзы-гийн зохиолд оршиж байлаа. “Дөрвөн бичиг - их судар”-ын гол үндэс болсон “Дөрвөн бичгийн тайлбар”-ыг ойлгоё гэвэл “Дөрвөн бичгийн тайлбар”-ыг зохиох болсон учир шалтгаан буюу Жүзы-гийн зохиолыг эхлээд мэдэх ёстой. Харин Жүзы-гийн зохиолын эмхтгэл буюу “Жүзы – Их судар”-ыг Чосөнь-д 1543 онд хэвлэсэн юм. И Хван⁹¹ энэ номыг олж авсныхаа дараа төрсөн нутаг Түэге-дээ очиж суугаад шимтэн судалсан байна.

Анх удаа “Жүзы – Их судар”-ыг бүрэн уншиж судлан утга учрыг нь олсон учраас түүнийг Чосөнь-ий күнзийн суртлын шинэ урсгалын билэг тэмдэг гэж үздэг. “Жүзы – Их судар”-аас Жүзы-гийн захидлууд эрдэм судлалын хувьд онцгой ач холбогдолтой гэж үзсэн И Хван чухал захидлуудыг нь түүвэрлэн “Жүзы бичгийн товчоон” гэдэг номынхоо эхийг эмтгэжээ. Тэгээд нутгийн түшмэлийг гуйж, модон бар хийлгээд хэвлүүлсэн байна. И Хваны хувьд эн тэргүүний зорилт нь Күнзийн суртлын шинэ урсгалыг илүү сайтар ухааж ойлгох явдал байсан ба хараахан түгэж дэлгэрээгүй энэхүү сурталтай холбоотой нэлээд хэдэн номыг хэвлүүлжээ. Ийнхүү *сөнри*

⁹⁰ Чосөнь-ий 21-р ван. (Орч)

⁹¹ Түэге хэмээх И Хван (1501-1570). Их эрдэмтэн, бичгийн түшмэл.(Орч)

суртлыг зөв зүйтэй ухааж ойлгох эх суурь тавигдав. Түүнээс хойш “Жүзы – Их судар”, Жүзы-гийн хэлж ярьсан зүйлсийг эмхэтгэн бичсэн “Жүзы өрйюү”-г унших, дахин эмхтгэх болсноор Жүзы судлал гүнзгийрлээ. Энэ нь 18-р зууныг хүртэл үргэлжилсэн юм. 1543 онд “Жүзы – Их судар”-ыг хэвлэсний үр дүн гэж хэлж болно. 18-р зууны эцэс гэхэд Жүзы-гийн учир утгыг бүрэн оллоо.

“Дөрвөн бичиг - их судар”, “Таван ном - их судар”, “Сөнри - их судар” нь *садэбу* нарын ертөнцийг үзэх үзлийг бүрдүүлсэн юм. Эдгээр ном хамгийн чухал, бүх мэдлэгийн цөм байв. Түүнээс л бусад мэдлэг салаалж салбарлана. Хувь хүн, нийгэм, төр улс бүгд эдгээр номоос ангид байх аргагүй байв.

Гаднаас авчирсан гайхширмаар зүйл - Бээжингээс авчирсан шинэ ном

Чосөнь-ий үед хэвлэлийг төр улс монополичлон эзэмшсэн учраас бичгийн хүмүүс амьд сэрүүндээ зохиол бүтээлээ хэвлүүлэх удаа бараг байсангүй. Байсан гэвэл тун ховор, онцгой тохиолдол болох буй за. Иргэн хүн хувиараа хэвлэлийн газар ажиллуулж болохгүй нөхцөлд хувь хүн өөрийн уран зохиол, үзэл суртлаа ном болгоод түгээх боломжгүй. Энэ нь мэдлэгийг үйлдвэрлэхэд саад тотгор болж байлаа.

Тиймээс дотроос бус, харин гаднаас авчирсан гайхширмаар зүйл чосөньчуудыг шинэ мэдлэгийн шоконд оруулсан юм. Гадна гэдэг нь даруй Хятад, бүр тодруулбал Бээжинг хэлнэ. Чосөнь-ий сэхээтнүүд хэрэгтэй номоо Бээжингээс захиж авчруулна. Хааяа Ёслолын яаманд бичиг өргөж, гадаад харилцааны албан шугамаар ном худалдаж авна. Ер нь бол жилд хэдхэн удаа Бээжин рүү илгээдэг элч нарын багийнхан хувиараа ном худалдаж авчрах бөгөөд энэ багт багтах боломжгүй хүн элч нарт хэрэгтэй номоо захиж авчруулдаг байжээ. Голдуу ийм маягаар ном олж авдаг байсныг “*Миам*⁹²-ын өдрийн тэмдэглэл”-ээс үзэхэд тодорхой байна. Юү Хьи цүнъ Бээжин явах элчид ном захиад, ирэх өдрийг нь хоног тоолон хүлээдэг байжээ.

Элч нар Бээжингийн ном худалддаг гудамжинд очиж ном авдаг байсан уу гэвэл, үгүй л болов уу. Тэдний дунд ном худалдаж авч чадах чинээний бэл бэнчинтэй хүн гэвэл элч нарын ахлагч, дэс зарагсад, бичээч түшмэл нар байлаа. Элч нарын баг Ёслолын яамнаас зааж өгсөн дэн буудалд голдуу хоноглоно. Ёслолын яамнаас “*сөбань*” гэдэг доод тушаалын түшмэлийг томилж, элч нарын аар саар ажилд туслуулна. Энэ түшмэл тэдний хэрэгцээт ном, уран зураг зэргийг худалдаж авах ажлыг хариуцдаг байжээ. Мэдээж нөхцөл бололцооноос шалтгаалан элч нарын багийн зарим түшмэл Бээжингийн номын худалдааны гудамжийг зорьж очдог байсан байх боломжтой. Гэвч энэ талаар нарийн тодорхой бичиж тэмдэглэсэн зүйл үгүй тул хэлэх юм алга.

Хар луу жилээс эхлэн Японтой дайтсан, мөн улаан хулгана жил Чин улстай дайтаж ялагдсанаар Чосөнь нь Мин бус, Чин гүрний түшмэг хараат улс болов. Чингийн Засаг газар нь өмнөд хэсэгтээ гарсан Гурван феодалын бослогыг дарж, улс орноо тогтворжуулах хүртлээ Чосөнь-ий элч нарт итгээгүй тул Бээжинд ирсэн хойно нь дэн буудлаасаа гарч явахыг хориглодог байв. Харин 18-р зууны эхний хагасаас эхлэн Гурван элч⁹³-ийн үр хүүхэд, төрөл садан гэх мэт онцын ажил үүрэггүй, зүгээр л юм үзэж сонирхохоор дагаж явсан хүмүүс Бээжингийн гудамжаар чөлөөтэй зорчих болжээ. Эдгээр хүмүүс ном худалдаж авдаг байсныг дурдах нь илүүц биз. Мингийн үеэс Бээжингийн Боличуанг (琉璃廠)-д ном, уран зураг, эртний үнэт эдлэл зардаг гудамжууд бий болсон бөгөөд Чингийн төрийг тогтворжоод ирмэгц ихэд хөгжив. Улмаар Жаннань (江南)-ий эртний бичиг судлаачид “Дөрвөн төрлийн номын цогц сангийн ордон (The Siku Quanshu; “四庫全書館”)-г байгуулж, “Дөрвөн төрлийн номын цогц бичиг”-ийг эмхтгэж

⁹² Юү Хьи цүнъ-ий бичгийн нэр. (Орч)

⁹³ Ахлагч, дэс зарагсад, бичээч түшмэл гурвыг *Самса* буюу Гурван элч гэнэ. (Орч)

дуусмагц, Хятадын өнцөг булан бүрээс Бээжин рүү ном судар урсах болжээ. Ийнхүү Боличуангийн номын худалдааны гудамж 18-р зууны сүүлийн хагаст цэцэглэн хөгжжээ.

“Гурван элч” дэн буудлаасаа гарч чаддаггүй бол хэлмэрч түшмэл болон дагалтууд нь Боличуанг-аар хэрэн явж ном судар худалдан авахаас гадна Хятадын эрдэмтэн мэргэдтэй уулзаж учрах боломжтой байлаа. 1765 онд Бээжинд очсон Хон Дэ ёноос эхлээд Паг Жэ га, И Дөг мү, Паг Жи вөнъ, Хон Ян хо зэрэг 18-р зууны сүүлийн хагаст амьдарч асан Чосөн-ий эрдэмтэн мэргэд Боличуанг-ийн гудамжаар алхалж, ном судар худалдан авч байжээ. Энэ үеэс л Бээжингээс их хэмжээний ном судар Сөүл хот руу ачигдах болсон байна.

Тэдгээрийг нийслэл хотод үе улиран сууж ирсэн өндөр дээд угсаа гаралтай, язгууртан гэр бүлүүд эзэмшдэг байв. Ийм гэр бүлээс гаралтай хүн л төрийн алба хаших өндөр магадлалтай. Тухайн үеийн Чосөн-д төрийн эрхийн төлөө анги бүлэг болон тэмцэлдэх явдал гаарч, янбань⁹⁴ нар хот, хөдөөгөөрөө хуваагдаад байлаа. Нийслэлийн язгуурлаг гэр бүлүүд улс төр, эдийн засгийн эрх мэдэлдээ тулгуурлан хээнцэр тансаг, боловсронгуй соёлд тэмүүлэхийн хэрээрээ Бээжингээс тансаг хэрэглээний эд зүйл, эртний үнэт эдлэл, уран зураг болоод уран бичиг, тэрчлэн их хэмжээний ном судар худалдан авчирдаг байлаа. Тэд бол их хэмжээний урлагийн бүтээл болоод ном судар цуглуулагчид байв.

Бээжингээс ирсэн ном урьд өмнөхөөс тун их ялгаатай болсон байлаа. Алдарт дөрвөн зохиол⁹⁵ тэргүүтэй романаас авахуулаад *шяопинвень*⁹⁶ төрлийн хөнгөн, богино өгүүллэгүүд нь нийслэлийн язгууртнуудын дурлан уншдаг зохиол болов. Нөгөө талаар Жүзы-гийн ном судрын тайлбарыг эртний бичиг судлалын аргаар шүүмжлэн судалдаг *кйөнхаг* ухаан (гол төлөөлөгч нь Ко Йөн мү, Йөм Яг гө, Мо Ги рйөн нар), Янминий зүүн⁹⁷ урсгалд үндэслэсэн кон ань⁹⁸ урсгалынхны утга зохиолын шүүмж ихэд хөгжив. Дээр нь энэ үеийг хүртэл огтоос дуулдаагүй байсан католик шашин болоод өрнийн шинжлэх ухаан, газарзүйн ухааны ном бөөн бөөнөөрөө орж ирэв. Эдгээр шинэ ном бүгдээрээ төрийн үзэл суртал болох Күнзийн шинэ суртлыг цор ганц үнэн хэмээх итгэлийг ганхууллаа. Аюулыг мэдэрсэн Жөнжо⁹⁹ Бээжингээс ном оруулахыг хориглож, албат түшмэдийнхээ унших ном, туурвих бүтээлийг хянан шалгах болсон ба тэрс үзэлтнийг хөөн зайлуулахаа зарлав. Үүнийг Жөнжо вангийн Бичиг Зохиолын Шинэчлэлт (文體反正) гэж нэрлэдэг. Мөн тэрбээр *Кюүжангаг* (Вангийн Номын Сан)-ыг байгуулаад түүнд Ном үйлдэх газрыг харьяалуулжээ. Ингээд Күнзийн шинэ суртлын холбогдолтой ном судрыг гэм хоргүй, бас зөв зүйтэй гэж үзээд олон тоогоор хэвлэж, түгээхийг зорьсон байна. Энэ нь амжилт, алдаа аль алиныг дагуулав.

Зөвхөн *садэбу* нарт зориулсан ном болоод мэдлэг

Чосөн-ий үед ном болоод мэдлэг нь зөвхөн *садэбу* нарт зориулагдсан зүйл байлаа. Цутгамал үсэг, модон бар хийх нь тун их зардал чирэгдэлтэй ажил учраас энгийн хүн ном худалдан авч чадахгүй. Зөвхөн *садэбу* нар л ном худалдаж авах хэрэгцээ шаардлагатай, бас бэл бэнчинтэй байлаа. Энгийн иргэн ном олж авах аргагүй тул үнэн хэрэгтээ мэдлэгийн эргэлтэд оролцож чадахгүй. Хэдийгээр солонгос авианы үсэг буюу “Иргэнийг сургах зөв аялгуу”-г ард иргэдийн төлөө зохиосон гэх ч иргэнд зориулан модон бараар, эсвэл хорголжин хэвлэлээр ном

⁹⁴ Хоёр анги гэсэн утгатай үг бөгөөд бичиг, цэргийн түшмэдийн ерөнхий нэр. (Орч.)

⁹⁵ Юаний үеийн “Усан хөвөө”, “Гурван улсын түүх”, Мингийн үеийн “Баруун этгээдэд зорчсон тэмдэглэл”, “Улаан асрын тэмдэглэл”-ийг ингэж нэрлэдэг.(Орч.)

⁹⁶ 小品文, Хятадын богино өгүүллэгийн төрөл. (Орч.)

⁹⁷ Сүнгийн үед үүссэн күнзийн суртлын бас нэгэн урсгал.(Орч.)

⁹⁸ Мингийн сүүл үед дэлгэрсэн утга зохиолын урсгал.(Орч.)

⁹⁹ Чосөн-ий 22-р ван. (1776~1800)(Орч.)

хэвлэж байсангүй. Сэжон¹⁰⁰ солонгос үсэг зохиож, цутгамал үсгийг боловсронгуй болгосон ч энэ хоёрыг нэгтгээд иргэнд зориулан ном бүтээгээгүй юм. 18-р зууны сүүлээр л арай гэж иргэн хүний гар дээр уран зохиолын ном тавигдсан ба тэр үед ч бас л дийлэнх нь ном гэхэд хэцүүхэн, зүс муутай хуулбарууд байлаа.

Чосөнъ бол сэхээтэн буюу бичгийн хүмүүс нийгмийг нь ноёлсон, хорвоод ховорхон төрт улс байлаа. Сэхээтэн буюу *садэбу* нарын мэдлэг боловсролын эх булаг нь күнзийн суртал болно. Күнзийн суртлаар нийгэм болоод төр улсыг удирдана. Күнзийн суртал ингэж төгс үйлчилдэг нийгэм, төрт улс энэ дэлхийд ховорхон. Япон, Вьетнам төдийгүй эх орон нь болох Хятад хүртэл Чосөнъ шиг энэхүү сурталд автаагүй. Түүний шалгаан ганц нэгээр тогтохгүй. Гагцхүү ном хэвлэл, түүний эргэлт, мөн түүнийг дагасан мэдлэгийн үйлдвэрлэл болоод эргэлтийг зөвхөн *садэбу* нар болоод тэдний байгуулсан төрт улс дангаар эзэмшсэнд гол учир орших буй за.

---

¹⁰⁰Чосөнъ-ий 4-р ван. (Орч.)